

RAQAMLI TA'LIM MUHITIDA TALABALARNING PRAGMATIK KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH

*Termiz muhandislik va agrotexnologiyalar universiteti
katta o‘qituvchisi Yormatova Yulduz Ravshanovna*

Annotatsiya. Mazkur maqolada Jahonda barcha sohalarda xalqaro hamkorlikni jadallashtirish ta’lim sohasida ham sezilarli darajada bo‘lib, bu esa o‘z navbatida talabalarni xorijiy tillarda muloqoti xalqaro hamjamiyat talablarida bo‘lish zaruratini anglatadi. Zeroki, bunga erishish so‘z shakllaridan jamiyat odob axloq qoidalari, xushmuomalalik, madaniyatlara muloqotni egallaganlikni ifodalovchi pragmatik kompetentlik darajasiga erishish muhimdir. EMP (English for Medical Purposes) yo‘nalishida xorijiy tillarni o‘qitish masalalari ERASMUS dasturining “Strategik hamkorlik: tibbiyot talabalari uchun til kurslari” nomli xalqaro tashabbusi doirasida chuqur o‘rganilmoqda. Mazkur loyiha tibbiyot sohasi kontekstida ingliz tilining amaliy qo‘llanilish jarayonlarini takomillashtirish, shuningdek, kasbiy leksika va terminlarning kommunikativ muloqotda pragmatik kompetensiyani namoyon etuvchi hamda uni faol shakllantiruvchi vosita sifatidagi ahamiyatini ilmiy asosda yoritishga qaratilgan¹¹.

Kalit so‘zlar: Uzluksiz ta’lim , raqamli , pragmatik ,kompetensiya, mazmun ,mohiyati , interfaol, metodlar, axborot-kommunikatsiya, vositalar, integratsiyalash.

Abstract. In this article, the acceleration of international cooperation in all areas of the world is also noticeable in the field of education, which in turn means the need for students to communicate in foreign languages in accordance with the requirements of the international community. After all, to achieve this, it is important to achieve the level of pragmatic competence, which reflects the mastery of social etiquette, politeness, and intercultural communication from word forms. The issues of teaching foreign languages in the EMP (English for Medical Purposes) direction are being studied in depth within the framework of the international initiative of the ERASMUS program “Strategic Partnership: Language Courses for Medical Students”. This project is aimed at improving the processes of practical application of the English language in the context of the medical field, as well as highlighting the importance of professional lexicon and terminology as a means of demonstrating pragmatic competence in communicative communication and actively shaping it.

Keywords: Continuing education, digital, pragmatic, competence, content, essence, interactive, meth, information and communication, tools, integration.

Закключение. В данной статье показано, что ускорение международного сотрудничества во всех сферах мира заметно и в области образования, что, в свою очередь, означает необходимость для студентов общаться на иностранных языках в соответствии с требованиями международного сообщества. Ведь для достижения этого важно овладеть уровнем прагматической компетенции, отражающим владение социальным этикетом, вежливостью и межкультурной коммуникацией на основе словоформ. В рамках международной инициативы ERASMUS «Стратегическое партнерство: языковые курсы для студентов-медиков» углубленно изучаются вопросы преподавания иностранных языков в направлении английского языка для медицинских целей (ЕМР). Данный проект направлен на совершенствование процессов практического применения английского языка в медицинской сфере, а также на подчеркивание важности профессиональной лексики и терминологии как средства демонстрации прагматической компетенции в коммуникативном общении и ее активного формирования.

Ключевые слова: непрерывное образование, цифровые технологии, прагматизм, компетентность, содержание, сущность, интерактивность, методы, информация и коммуникация, инструменты, интеграция.

KIRISH. Raqamli ta'lim muhitida, XXI asr — texnologik taraqqiyot va globallashtirishning eng tez sur'atlarda kechayotgan davri bo'lib, bu holat ta'lim jarayoniga ham bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. Shu bois, xorijiy tillarni chuqur va tizimli o'zlashtirish, ularni real kommunikativ vaziyatlarda maqsadga muvofiq qo'llay bilish hamda tilning funksional imkoniyatlarini to'g'ri anglash zamonaviy ta'limda pragmatik kompetensiyani rivojlantirishning asosiy sharti sifatida qaralmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 19-maydagi PQ-5117-son "O'zbekiston Respublikasida xorijiy tillarni o'rganishni ommalashtirish faoliyatini sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqish chora-tadbirlari to'g'risida"⁵ qarori, qarorlari, shuningdek dissertatsiya faoliyatiga tegishli boshqa me'yoriy-huquqiy xujjatlarda belgilangan vazifalarni amalga oshirishga ushbu dissertatsiya tadqiqoti muayyan darajada xizmat qiladi hamda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev 2021 y 6-may kuni Chet tillarni o'qitish tizimini takomillashtirish yuzasidan o'tkazilgan yig'ilishda: "Yangi O'zbekistonning yoshlari zamonaviy ko'nikmalarni egallagan, kommunikativ, pragmatik kompetensiyalar va axborot texnologiyalarini puxta o'zlashtirgan, xorijiy tillarni qunt bilan o'zlashtira oladigan, kreativ fikrlaydigan, mustaqil qaror qabul qila oladigan, dunyoqarashi shaxs bo'lib rivojlanishi zarur. Bu ezgu maqsadga erishish uchun oliy ta'lim muassasalarining o'quv dasturlari, o'qitish uslubi, darsliklar mazmunini tubdan qayta ko'rib chiqish jahon andozalariga tenglashtirish bo'yicha boshlagan ishlarimizni albatta mantiqiy yakuniga yetkazamiz"⁴, — deb ta'kidlab o'tgani bejiz emas. Uzluksiz ta'lim tizimida chet tillarini o'qitish jarayonida ilg'or pedagogik texnologiyalar, innovatsion va interfaol metodlar hamda axborot-kommunikatsiya vositalarini integratsiyalash muhim o'rin tutadi. Oliy ta'lim bosqichida chet tili ta'limi mazmuni umumiyevropa til kompetensiyasi doiralari (CEFR) talablari asosida modernizatsiya qilinib, unda nafaqat asosiy til ko'nikmalari (o'qish, yozish, tinglab tushunish va

so‘zlashish), balki talabalarda kasbiy va pragmatik kompetensiyalarni shakllantirishga yo‘naltirilgan metodik yondashuvlar takomillashtirilmoqda. Bugungi raqamli ta‘lim muhitida, axborot oqimining shiddat bilan o‘sishi (jamiyatda ingliz tilini o‘rganishga bo‘lgan ehtiyojni, axborot turlarining keskin o‘sishi) tufayli har bir yangi avlod tarbiyalanuvchilari asosiy bilimlarni talab etmoqda.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA Zamonaviy ta‘limning ustuvor vazifalaridan biri, bu talabaning shaxs sifatida rivojlantirish, uning jamiyatdagi o‘z o‘rnini egallashlari uchun har sohada kompetentli qilib tarbiyalashni ta‘minlashdir. N.D.Galskova ta‘kidlaganidek, “chet tilini o‘qitishning asosiy va zamonaviy strategik maqsadi, bu talabalarda ikki yoxud ko‘p tilli shaxs xususiyatlarini shakllantirish davomida, uning millatlararo muloqot jarayonida teng va mustaqil ishtirok etishiga yo‘naltirishdir”⁶. zamonaviy ta‘lim tizimida mavjud muammolarni bartaraf etish yo‘lida mustaqil ta‘lim soatlarining ulushini kengaytirish, talabalar tanqidiy va ijodiy tafakkurini rivojlantirish hamda kompetensiyalarni amaliy mustahkamlashga yo‘naltirilgan innovatsion metod va texnologiyalarni joriy etish dolzarb masalaga aylangan. Mazkur jarayon doirasida o‘quv faoliyatini amaliy ko‘nikmalarni shakllantirishga yo‘naltirish, xalqaro standartlarga asoslangan ilg‘or pedagogik texnologiyalar va o‘quv-uslubiy majmualarni tatbiq etish samarali yechim sifatida e‘tirof etilmoqda. U.I.Inoyatov t oliy ta‘lim muassasalarida, ingliz tilininini o‘rganishda ta‘lim sifatini nazorat qilish va boshqarishning nazariy va tashkiliy-metodik asoslarini ilmiy asoslagan. Boshqaruv va nazorat har bir sohada raqobat muhitini vujudga keltirib, rivojlanish, yuqori sifat va yuqori samaradorlik omili bo‘lib xizmat qiladi.

L. F. Bachmanning fundamental tadqiqotida ingliz tiliga bog‘liq o‘quv adabiyotlarini yaratishning nazariy va amaliy jihatlarini o‘rganilgan, o‘quv-uslubiy adabiyotlarning yangi avlodini yaratish konsepsiyasi ilmiy asoslanib, o‘quv jarayoni sifatini oshirish bo‘yicha ilmiy-uslubiy tavsiyalar berilgan.

N.A.Muslimov[98; 208-b] bo‘lajak kasb ta‘limi o‘qituvchisida kasbiy-pedagogik sifatlarni rivojlantirishning ilmiy-metodik asoslarini tadqiq etib, mutaxassislarning yangi avlodini rivojlantirish, ma‘naviy-axloqiy jihatdan yetuk, mustaqil dunyo qarashga ega, ijodiy fikrlovchi, umuminsoniy va milliy qadriyatlarga sadoqatli barkamol shaxsni tarbiyalab, voyaga yetkazish lozimligini o‘z tadqiqotlarda bu masalalariga alohida e‘tibor qaratgan.

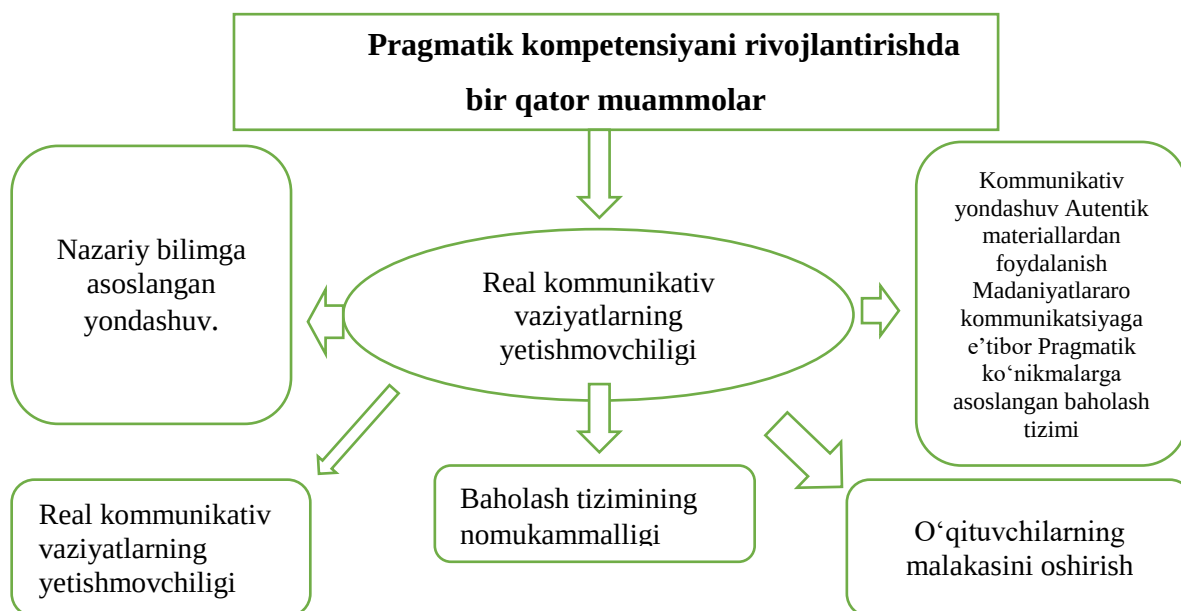
Shuningdek, B.B.Karabayevning ilmiy ishlarida mehnat va kasb ta‘limi o‘qituvchisi o‘quv-metodik ta‘minotining pedagogik asoslari ishlab chiqilgan va ularni amaliyotda qo‘llash yo‘llari ko‘rsatib berilgan. Bo‘lajak o‘qituvchi shaxsini rivojlantirish va tayyorlash jarayonini ta‘minlovchi qator omillar majmuasi va shart-sharoitlari aniqlangan hamda asoslangan, o‘quv-tarbiya jarayoni tizim sifatida tavsiflangan. Ko‘plab ilmiy izlanuvchi, yetakchi olimlar L.K.Iliyeva G.T.Maxkamova T.Sattorov, U.Sh.Begimkulov, N.A.Muslimov, J.J.Jalolov, D.R.Pulatova va boshqalar bilim-ma‘rifatli ta‘lim paradigmasiga asoslangan mavjud an‘anaviy modeli bugungi zamon talabiga javob bermasligini ilmiy asoslab berdilar.

NATIJALAR Ingliz tilini o‘qitishda oliy ta‘lim muassasalarida talabalarida pragmatik kompetensiyani rivojlantirishda bir qator muammolar(1.-jadval) mavjud. Bu muammolarning yechimi esa, o‘qitish metodologiyasi, materiallari va baholash tizimini takomillashtirishdadir.

Yuqorida ko‘rsatilgan pragmatik kompetensiyani rivojlantirishda bir qator muammolar va yechimlar quyida batafsil tahlil etigan.

1-jadval

Pragmatik kompetensiyani rivojlantirishda bir qator muammolar

Nazariy bilimga asoslangan yondashuv: Ko‘pgina o‘qitish dasturlari grammatika va leksikaga asosiy e‘tibor qaratadi, pragmatik jihatlariga esa yetarli e‘tibor berilmaydi. Natijada, talabalar ingliz tilini grammatik jihatdan to‘g‘ri qo‘llashga o‘rganadilar, lekin undan real kommunikativ vaziyatlarda samarali foydalana olmaydilar.

Real kommunikativ vaziyatlarning yetishmovchiligi: Darslarda real hayotda uchraydigan kommunikativ vaziyatlarni modelirovkalash yetarli darajada amalga oshirilmaydi. Talabalar ko‘pincha sun‘iy vaziyatlarda tilni qo‘llashga o‘rganadilar, bu esa ularning pragmatik kompetensiyasini rivojlantirishga to‘siq bo‘ladi.

Madaniyatlararo kommunikatsiya ko‘nikmalarining yetishmovchiligi: Ingliz tilini o‘rganish jarayonida madaniyatlararo kommunikatsiyaga yetarli e‘tibor berilmasligi, talabalarning turli madaniyat vakillari bilan muloqot qilish qobiliyatini pasaytiradi. Bu, o‘z navbatida, pragmatik kompetensiyaning to‘liq rivojlanishiga to‘siq bo‘ladi. Baholash tizimining nomukammalligi: Pragmatik kompetensiyani baholash tizimi yetarli darajada ishlab chiqilmagan. Ko‘pincha grammatika va leksika bilimiga asoslangan baholash tizimi qo‘llaniladi, pragmatik ko‘nikmalarga esa kam e‘tibor beriladi. Bu esa talabalarni pragmatik kompetensiyani rivojlantirishga undamaydi.

O‘qituvchilarning pragmatik kompetensiyasi:

O‘qituvchilarning o‘zlarining pragmatik kompetensiyasining yetishmovchiligi ham talabalarda bu kompetensiyani rivojlantirishga salbiy ta‘sir ko‘rsatadi. **Yuqorida keltirilgan muammolarga quyidagi yechimlarni tavsiya etish mumkin. 1.2-jadval**

Talabalarning o‘quv faoliyatini takomillashtirishga g‘ov bo‘layotgan to‘siqlar bo‘yicha yechimlar

№	Yechimlar
---	-----------

1	Kommunikativ yondashuv
2	Madaniyatlararo kommunikatsiyaga e‘tibor
3	Pragmatik ko‘nikmalarga asoslangan baholash tizimi
4	O‘qituvchilarning malakasini oshirish
5	Autentik materiallar
6	Xorijiy til bilan mutaxassislik fanlari bilan bog‘lash va mustaqil ta‘limni tashkil etishda internetlardan foydalanish

Kommunikativ yondashuv: Darslarda kommunikativ yondashuvdan foydalanish, real hayot vaziyatlarini modelirovka qilish, rol o‘ynash, debatni tashkil etish va munozarali masalalarni muhokama qilish kabi faoliyatlarni kiritish.

Madaniyatlararo kommunikatsiyaga e‘tibor: Madaniyatlararo kommunikatsiyaga oid mashg‘ulotlarni o‘tkazish, turli madaniyat vakillarining kommunikativ xususiyatlarini o‘rganish, madaniyatlararo muloqot madaniyatini rivojlantirish.

Pragmatik ko‘nikmalarga asoslangan baholash tizimi: Pragmatik kompetensiyani baholash uchun o‘zgacha baholash usullarini qo‘llash, masalan, rol o‘ynash, suhbatlar, prezentatsiyalar, esse yozish kabi faoliyatlarni baholash orqali. Baholash mezonlariga pragmatik aspektlarni kiritish.

O‘qituvchilarning malakasini oshirish: O‘qituvchilarning pragmatik kompetensiyasini oshirishga qaratilgan maxsus treninglar va seminarlarni tashkil etish. O‘qituvchilar o‘zlarining pragmatik kompetensiyasini takomillashtirishi va yangi usullarni o‘zlashtirishi kerak.

Autentik materiallar: Darslarda autentik (haqiqiy hayotdan olingan) materiallardan foydalanish, masalan, filmlar, videolavhalar, radioeshittirishlar, gazeta va jurnallar maqolalari. Bu talabalarga tilni real hayotda qanday qo‘llanilishini ko‘rish imkonini beradi.

Ushbu muammolar va yechimlarni ko‘rib chiqish orqali ingliz tili o‘qitishda pragmatik kompetensiyani rivojlantirishni yaxshilash mumkin. Muhimi, o‘qitish jarayoniga har tomonlama yondashish va talabalarning real kommunikativ ehtiyojlarini hisobga olishdir. Oliy ta‘lim muassasalari talabalariga pragmatikani o‘rgatish yana bir qiyin vazifa bo‘lishi mumkin. Talabalar pragmatik muloqot qilish va xabarlarning yashirin ma‘nolarini izohlash uchun ingliz tilini yaxshi bilishlari kerak. Shunga ko‘ra, boshlang‘ich bosqichda chet tilini o‘rganayotgan talabalar faqat ba‘zi pragmatik jihatlarni o‘zlashtira oladilar. Pragmatik kompetensiyani rivojlantirish ular uchun asosiy vazifadir. Shunday qilib, chet tilida taklifnoma yoki so‘rovning asosiy tuzilmalarini o‘zlashtirib, ulardan amalda muvaffaqiyatli foydalanadilar.

Talabalarga ingliz tilini o‘rgatish uchun mos til modellarini tanlash ham o‘qituvchiga ma‘lum qiyinchiliklar tug‘dirishi mumkin. Gap shundaki, chet tili bo‘yicha kitoblar va qo‘llanmalarda mavjud bo‘lgan standart dialoglar odatda yangi lug‘at va grammatikani o‘z ichiga oladi, lekin kamdan-kam hollarda haqiqiy muloqot holatlariga misol bo‘la oladi. Bunday holda, o‘qituvchiga pragmatikani tushuntirish uchun yaxshi misollar topish qiyin bo‘lishi mumkin, ayniqsa talabalar o‘rtasida muntazam til amaliyoti yo‘q. Darsda o‘quv materiallaridan foydalanish, pragmatik jihatni hisobga olgan holda sinchkovlik bilan tanlab

olingan material ushbu muammoni hal qilish yo‘llaridan biri bo‘lib xizmat qilishi mumkin. Bunday materiallar, shubhasiz, talabalarni ingliz tilini o‘zlariga tushunarli bo‘lgan muloqot sharoitida o‘rganishga undaydi .

Yakuniy muammo - bu vaqt cheklovlari. Pragmatik kompetensiyani rivojlantirish yetarli vaqtni talab qiladi. Ba’zi darsliklarda pragmatikaga urg‘u beriladi va o‘qituvchilar talabalarni o‘zlarining pragmatik tomonlari haqida fikr yuritishga undaydigan tadbirlarni o‘z ichiga olishi kerak. Bunday mulohaza talabalarda pragmatik kompetensiyani rivojlantirishga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

Pragmatika chet tilini o‘rganishda, hatto til tayyorgarligi yuqori bo‘lgan talabalar uchun ham eng qiyin komponentlardan biri bo‘lib, ingliz tilini o‘qitishda asosiy rol o‘ynaydi . Garchi talabalar chet tilidan foydalanganda pragmatik kompetensiyani ma’lum darajada o‘z-o‘zidan rivojlantirishi mumkin bo‘lsa-da, tadqiqotlar shuni ko‘rsatdiki, pragmatikani maqsadli o‘rgatish muhim rol o‘ynaydi. Bu talabalarga yangi til modellarini tanib olish va ulardan foydalanishga yordam beradi. Bunday trening, shuningdek, talabalarga chet tilini o‘rganishda ona tili qanday yordam berishini tushunishga imkon beradi. J. Searle tadqiqotida, nutq amallarini uch darajada tahlil qilish mumkinligi asoslab berilgan :

-lokutiv amal (akt), ya’ni bayonni talaffuz etish: har qanday bayonning og‘zaki-verbal, sintaktik va semantik aspektlariga muvofiq mos keladigan fonetik, faktik va ritual amallarni o‘z ichiga oladigan faktik (amalg oshirilgan) bayon va uning o‘z-o‘zidan bayon ma’nosi;

-illokutiv amal (akt): bayonning pragmatik “illokutiv kuchi”, ya’ni uning berilgan ushbu ijtimoiy-madaniy kontekstda mos keluvchi so‘z bilan ifodalanadigan amali sifatida nazarda tutilgan ma’nosi;

- perlokutiv amal (akt): aytilgan bayonning (fikr, so‘z, gapning) asl faktik natijasi (ta’siri), masalan, bu oldindan rejalashtirilgan bo‘lgan, bo‘lmaganligidan qat’iy nazar kimnidir nimanidir qilishga yoki nimanidir tushunishga ko‘ndirish ishonitirish, qo‘rqitish, ma’rifat berish, ilhomlantirish yoki majbur qilish.

Demak, xorijiy tilning pragmatik me’yorlarini bilish hamsuhbatdan istalgan perlokutiv amalni olishni ta’minlaydi, ya’ni samarali kommunikatsiyani muloqotni ta’minlaydi.

F.Igor, E.Bravo ning fikriga ko‘ra xushmuomalalilik (muloyimlik) nazariyasi pragmatikadagi yana bir asosiy masalalardan biri hisoblanadi. Uni ikki tarkibli ekanligi asoslab berilgan. Olimlar xushmuomalalilikni umuman olganda: uning tabiati va funksional apparatini o‘rganishadi.

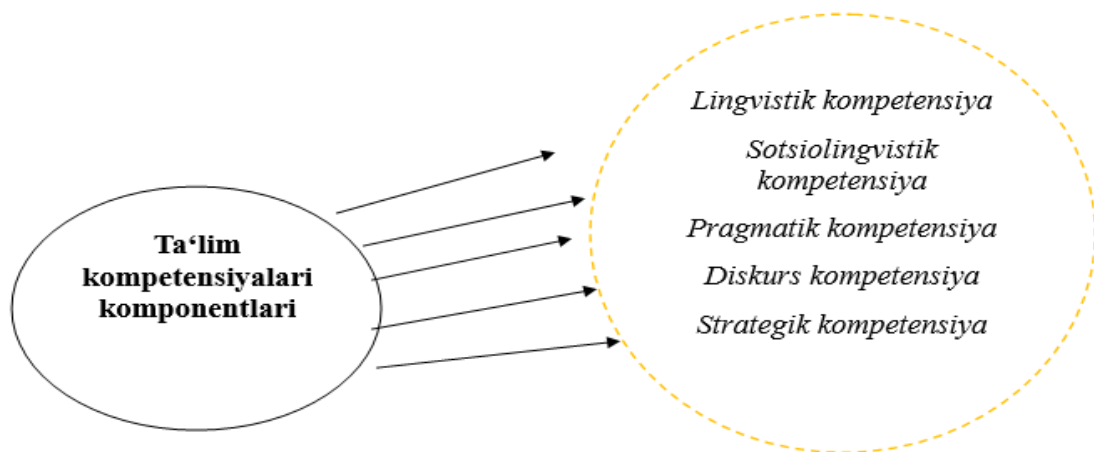
F.Igor, E.Bravoning xushmuomalalilik strategiyalari ro‘yxatiga asosan o‘zaro faoliyatning judayam cheklangan bir turini qamrab oladi. Olimlar keltiradigan misollar asosan aniq kommunikativ maqsadlarni nazarda tutadigan alohida (birlikdagi) bayonlardan tashkil topgan. Alohida olingan bitta bayonlarning aksariyati aslini olganda ikki yoki undan ko‘proq ishtirokchilar orasidagi javoblarning uzoqroq (muddatdagi, miqdordagi) almashinuvchining elementlari xolos ekanligi haqidagi fakti e’tibordan chetda qoldirishga moyiliklari bor. Bizning ilmiy ishimizda shunga qaramay, xushmuomalalilik strategiyalarini tushunish xorijiy tilni o‘rganayotgan shaxslarda pragmatik kompetensiyani rivojlantirishda juda ham muhim hosoblanishi asoslab berildi.

Tahlillar asosida aytilish mumkinki, «kompetensiya» so‘zi «Competence» so‘zidan kelib chiqqan bo‘lib, «musobaqalashmoq», «baxslashmoq» «bellashuv» degan ma’nolarni yoki «musobaqalashishga layoqatlilik» ma’nosini anglatadi. Ilmiy psixologik, pedagogik manbalarda berilishicha, kompetensiya, kompetentlik o‘ta murakkab, ko‘p qismli. Shuning uchun uning talqinlari har jihatdan tarkibiga ko‘ra, turli-tuman. «kompetentlik», «kompetensiya» tushunchalari quyidagi holatlarga alohida e’tibor qaratiladi: bilimlar majmuining amalda qo‘llanishi; talabning o‘quvi, xislatlari fazilatlar; amaliy faoliyatga tayyorgarligi; muammolarni xal etish amaliyotda zarur natijalarni qo‘lga kiritish layoqati; talabning o‘z faoliyati uchun zarur bo‘lgan bilimlar manbai yaratganligi.

O‘zbekiston Respublikasida ta’limning uzluksizligi, uzviyligi, o‘quvchi shaxsi va qiziqishlari ustuvorligidan kelib chiqib, ularning yosh xususiyatlariga mos ravishda quyidagi tayanch kompetensiyalar shakllantiriladi

- kommunikativ kompetensiya;
- axborotlar bilan ishlash kompetensiyasi;
- o‘zini o‘zi rivojlantirish kompetensiyasi;
- ijtimoiy faol fuqarolik kompetensiyasi;
- milliy va umummadaniy kompetensiya;

-matematik savodxonlik, fan va texnika yangiliklaridan xabardor bo‘lish hamda foydalanish kompetensiyasi. Shu asosida mavzumiz muammolaridan kelib chiqib Kompetensiya komponentlari Mazkur tushunchalarni umumlashtirgan holda, biz kompetensiyaning tashqi tuzilishini quyidagi chizma orqali tasvirlashni lozim topdik (1.-rasmga qarang):

1.- rasm. Kompetensiya komponentlari

Kommunikativ kompetensiyaning asosiy tarkibiy qismi bo‘lgan pragmatika yoki pragmatik kompetensiyaning fan va ta’lim sohasiga kirib kelish jarayonini tahlil etish natijasida bir qator muhim ilmiy xulosalarga erishildi.

MUHOKAMA Tadqiqotda shuningdek kompetensiya va kompetentlik bo‘yicha tahlillar ham olib borildi. Kompetensiya - ma’lum bir sohada samarali faoliyat olib borish uchun zarur bo‘lgan mutaxassisning ta’limiy tayyorgarligiga qo‘yilgan talabdir. U davlat ixtiyorida bo‘lgan, oldindan belgilangan ijtimoiy talab bo‘lib, u talaba (ishchi)ning muayyan

sohada samarali faoliyat ko‘rsatishi uchun zarur bo‘lgan ta’limiy (professional) tayyorgarligiga nisbatan qo‘yiladi. Kompetentlik bilim, malaka va ko‘nikmalarga qarshi qo‘yilmaydi, balki ularga munosabatda alohida yuzada turadi, ular bilan bog‘liq holda faoliyatda bilim, malaka, ko‘nikmalar kompleksini faoliyatda qo‘llashni anglatadi.

B.Xodjaevning fikricha kompetensiya (lotincha so‘z bo‘lib, erishaman, to‘g‘ri kelaman ma’nolarini bildiradi) – sub’ektning maqsadni qo‘yish va unga erishish uchun tashqi va ichki zahiralarini samarali birga tashkil qila olishiga tayyorligi boshqacha qilib aytganda, bu sub’ektning muayyan kasbiy masalalarini yecha olishga shaxsiy qobiliyatidir

M.Edwardsning ancha keyin yaratilgan ma’noga qaratilgan tayanadigan deb nomlanadigan modeli grammatika va pragmatika orasidagi chegaraviy model hisoblanadi. Demak, M.Edwardsning modeli o‘zidan ancha oldinroq taklif etilgan funksional va komponent modellarining o‘ziga xos bir sintiezi isoblanadi. Natijada, talqin qilish nuqtai nazaridan strukturalashganlik va funksional yo‘naltirilganlikni o‘zida mujassam qilgan aralash bir model. Muallif o‘z modelini K. Bardovi-Harlig va R. Mahan-Taylorning nazariyasiga muqobil alternativ sifatida taklif etadi. O‘zining xorijiy tildagi kommunikativ kompetensiya konsepsiyasini “bugungi kunda til qobiliyatini eng ko‘p jihatlarini qamrab olgan konseptualizasiyasi” deb hisoblagan bo‘lsada, muallif K. Bardovi-Harlig va R. Mahan-Taylorning modeli so‘zlovchi strukturaviy va gramatik bilimlarni muayan konkret kontekstda amalga oshirish uchun qanday qo‘llashi ancha aniq tasvirlanganligi sababli ustunlik jihatga ega deb hisoblagan.

Shunga qaramay, M.Edwardsning fikricha, grammatika va pragmatikani ular bir biri bilan qanday o‘zaro faoliyat qilishi tushunish uchun ularni yaqinlashtirishni amalga oshirish zarur. Shu maqsad bilan, muallif tilni bilishning pragmatik va grammatik o‘zaro bog‘liq/tobe darajalarni topish mumkin bo‘lgan modelini taklif etadi. J. Purpuraning fikriga ko‘ra, bilishning bu ikki turi alohida olinganda butunlay boshqacha bo‘lib tuyulsada ko‘rinsada ular muayyan kommunikativ kontekstda birlashadi. Muallifning fikricha, kommunikatsiyaning maqsadi so‘zlovchilarning bayonlari ma’no-mohiyatini determinasiya qiladi belgilaydi. Bu yerdan, olim uchun tilni qo‘llashda asosiy maqsad kommunikatsiya hisoblanishi o‘z-o‘zidan ayon bo‘lib qoladi.

XULOSA Pragmatik kompetensiyaning ijtimoiy komponentini rivojlantirish parallel va izohlovchi markerlarni qo‘llashga o‘rgatish yo‘li bilan amalga oshiriladi. O‘zbekistonning Yevropa Kengashiga a‘zo bo‘lishi O‘zbekiston ta’lim standartlarini umumiy Yevropa standartlari bilan uyg‘unlashtirish zarurligini ko‘rsatdi.

Shunday qilib, ushbu komponentlarning rivojlanishi amalga oshiriladi faqat ijtimoiy-madaniy kompetentsiyani rivojlantirish bilan birga nutq komponentining rivojlanishi, uning mazmuni (janr xilma-xilligi, uyg‘unlik va uyg‘unlik) tegishli nutq belgilaridan foydalanishni o‘rganishni o‘z ichiga oladi. Kompensatsion komponentning rivojlanishi boshqa komponentlardagi axborot bo‘shliqlarini to‘ldirish uchun barcha pragmatik belgilar to‘plamidan foydalanish orqali sodir bo‘ladi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. 1. Iliyeva L.K. Uzluksiz ta’limda chet tildan o‘quv-metodik ta’minot: nazariya va amaliyot. Monografiya. – T.: “Navro‘z” nashriyoti, 2015. – 168 b. Patent №000175 14.04.2016.
2. 2. Inoyatov U.I. Xodjayev B. Umumta’limiy kompetensiyalarni loyihalashtirishning konseptual asoslari // “Xalq ta’limi”. – 2016. - 2-son. - B.7-15.
3. Tang T. and Austin M. (2009) Student’s perceptions of teaching technologies, application of technologies, and academic performance, pp 120.
4. Бубнов Г.Г., Никульчев Е.В., Плужник Е.В. Опыт внедрения инновационных информационных технологий в образовательную деятельность // Высшее образование в России, - № 1, 2015. – С. 160 - 161.
5. David Crosier, Jasmin Maki (2022). Understanding the European higher education area: The impact of the Bologna process. In M. Priyam (Ed.),eclaiming Public Universities: Comparative Reflections for Reforms (1 ed., pp. 70-91). Taylor and Francis Inc.. <https://doi.org/10.4324/9781003229384-5>
6. Jalolov J.J. Chet til o‘qitish metodikasi. – T.: O‘qituvchi, 2012, 125
7. Muslimov N.A. va b. Innovatsion ta’lim texnologiyalari/ O‘quv- metodik qo‘llanma. – Toshkent, 2015. – 208 b.
8. .. O.N. Sultonova International Scientific and Technical Conference on "Innovative Issues in the Fields of Engineering and Technological Sciences". - .: September 22, 2020. Pp. 410-412.
- 9.. O.N. Sultonova, O.N., “Formation of Basic Competences for Students Solving Problems in Physics”. Page: 107-114, Vol 7 No 11, 2019.
10. B. To‘raev, O.N. Sultonova, “A Collection of Questions and Problems in Physics: Textbook”. - T.: 2021. Pp.365. 5. O.N. Sultonova, O.N., S.N. Sultonov, “Automation of Experiments in a Mechanical Laboratory Complex”. // Higher School Journal. - .: 2018, Issue 24, Pp. 32-33.